

Μελέτη και αντιμετώπιση του θανάτου στη ζωή και τη διδασκαλία του Γέροντος Ιωσήφ του Ησυχαστού

[Αφιέρωμα / Άγιος Ιωσήφ Ησυχαστής αφιέρωμα / Αφιέρωμα](#)

Για το Γέροντα Ιωσήφ τον Ησυχαστή, όπως άλλωστε και για την ορθόδοξη παράδοση, ο θάνατος δεν είναι ατομική υπόθεση και δεν αποσιωπείται. Δεν αφορά μόνο το άτομο. Έχει κοινωνικό, κοινοτικό και εκκλησιολογικό χαρακτήρα. Μπορεί ο Γέροντας Ιωσήφ να ήταν αυστηρός ασκητής, να δουλαγωγούσε το σώμα με σκληρές δοκιμασίες και να έφθανε μέχρι αυτομίσους 1, ποτέ όμως δεν λησμονούσε την ενοικούσα στον άνθρωπο άκτιστη Χάρη και την αγάπη του Θεού Πατρός, την ευεργεσία του Σωτήρος Χριστού και την παράκληση του Παναγίου Πνεύματος. Ο Γέροντας Ιωσήφ όχι μόνο δεν αποσιωπούσε το θάνατο, αλλά ετοίμαζε τη ζωή του γι' αυτόν. Ο θάνατος δεν είναι τιμωρία, αλλά θεία ευεργεσία και αιώνιος σαββατισμός. Εξάλλου ο σκληρός ασκητικός αγώνας ήταν εκούσιος και γινόταν κατά μίμηση του πάθους και της κενώσεως του Γλυκυτάτου Ιησού. Ο αγώνας αυτός απέβλεπε στην καλλιέργεια της Χάριτος του αγίου Βαπτίσματος και του Χρίσματος και όχι στην δικανική εξιλέωση του Θεού. Γι' αυτό και δε φοβόταν το θάνατο, αλλά την ολιγοπιστία, την άρση της Χάριτος και την εγκατάλειψη του

Θεού.

Διηγείται ο Αρχιμ. Εφραίμ Φιλοθεΐτης: «Τον θάνατον τον ανέμενε εις όλην του την ζωήν. Διότι η παραμονή του εδώ ήτον αγώνας και κόπος και πόνος. Ελαχταρούσε η ψυχή του ανάπαυσιν· και το σώμα του επίσης. Και εις ημάς, παρ' ότι απ' αρχής μας είχαν εμφυτεύσει έντονον την μνήμην του θανάτου, έκαμε πολύ ισχυράν εντύπωσιν η εξοικειώσις του με το “φοβερώτατον του θανάτου μυστήριον”. Έδειχεν ότι ετοιμάζεται διά πανήγυριν. Τόσον η συνείδησις του τον επληροφόρει περί του θείου ελέους» 2. Τα ίδια ομολογεί και ο ίδιος ο Γέροντας σε μια από τις επιστολές του. Αφού περιγράφει ότι αντιμετώπιζε κάθε ασθένεια με πολύ χαρά καταλήγει: «Ο θάνατος, όπου εις τους πολλούς είναι μέγας και τρομερός, εις έμενα είναι μία ανάπαυσις, ένα γλυκύτατον πράγμα, όπου μόλις έλθη θα με ξεκουράση από τας θλίψεις του κόσμου. Και τον περιμένω από στιγμής εις στιγμήν. Είναι μέγας όντως· αλλά πολύ με-γάλος αγών να σηκώση κανείς όλα τα βάρη του κόσμου εσήμερον... Δι' αυτό απαιτείται υπομονή έως να ξεψυχήσωμεν όρθιοι» 3. Δεν αρνείται ότι, πράγματι ο θάνατος ως χωρισμός της ψυχής από το σώμα είναι φοβερός. Φοβερότερος όμως είναι ο πνευματικός θάνατος, ο χωρισμός του ανθρώπου από την Χάρη του Θεού. Γι' αυτό αγωνιζόταν να ενοικεί στην καρδιά του και στην καρδιά των πνευματικών του παιδιών ή άκτιστη θεία Χάρη.

Για να φθάσει όμως ο ασκητικώτατος Γέροντας στο σημείο να θεωρεί τον θάνατον ως «γλυκύτατον πράγμα» και να τον περιμένει όπως μια πανήγυρη, σημαίνει ότι

είχε αναθέσει σύνολη τη ζωή του στα χέρια του Θεού. Δεν έφθασε στο σημείο αυτό διαμιάς. Είναι συγκλονιστική η εμπειρία του: «Όταν βάλης εμπρός σου τον θάνατον και τον περιμένης εις κάθε στιγμήν, φεύγει μακράν από σου. Όταν φοβήσαι τον θάνατον, διαρκώς σε καταδιώκει. Τρεις φθισικούς έθαψα τρέφων ελπίδα ότι θα κολλήσω και εγώ. Το ρούχο του εφόρεσα, όταν εξέδυσα αποθνήσκοντα, αλλ' ο θάνατος έφυγεν πηγαίνων εις τους φοβουμένους αυτόν» 4. Θεωρεί ότι ο δρόμος αυτός δεν είναι για όλους, αλλά για όσους ποθούν την τελειότητα· έχουν επιλέξει την ασκητική οδό και βρίσκονται σε διαρκή κοινωνία με τον Θεό.

Η παρουσία του Θεού και η απόθεση της ελπίδας σε Εκείνον ασφαλίξει τον ασκητή και τον κάνει άφοβο μπροστά στην ασθένεια και τον θάνατο. «Αφού είναι διαρκώς παρών ο Θεός, διατί ανησυχείς; Εν αυτώ ζώμεν, κινούμεθα. Εις την αγκάλην του βασταζόμεθα. Θεόν αναπνέομεν· Θεόν περιβαλλόμεθα· Θεόν ψηλαφώμεν· Θεόν εσθίομεν εν Μυστηρίω. Όπου στρέψης, όπου ιδής, παντού Θεός· εν ουρανοίς, επί γης, εις τας αβύσσους, εις τα ξύλα, μέσα στις πέτρες, εις τον νουν σου, εις την καρδίαν σου. Λοιπόν δεν σε βλέπει πώς πάσχεις; ότι υποφέρεις; Ειπέ εις αυτόν τα παράπονά σου και θα ιδής παράκλησιν, θα ιδής θεραπείαν, όπου να θεραπεύη όχι μόνον το σώμα, αλλά μάλλον της ψυχής σου τα πάθη» 5.

Κοινή είναι η εμπειρία των νηπτικών Πατέρων, ότι η μνήμη του θανάτου βιώνεται και ως χαρισματική κατάσταση. Τονίζεται επίσης ότι στην κατά Χριστόν ζωή σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει η μελέτη του μυστηρίου του θανάτου. Αν αξιοποιηθεί σωστά, λειτουργεί λυτρωτικά. Παιδαγωγεί τον άνθρωπο ως ψυχοσωματική οντότητα 6. Με την αδιάλειπτη μνήμη του θανάτου προκόβει ο Χριστιανός στην εν Χριστώ ζωή. Βλέπει την παρούσα ζωή ως σκιά θανάτου. Η συνεχής ενθύμηση του θανάτου γίνεται τροχοπέδη αναιρετική των παθών και της αμαρτίας. Παράλληλα προξενείται η καλλιέργεια των αρετών. Η μνήμη του θανάτου γεννά τον πόνο και τη συντριβή της ψυχής και οδηγεί στη μετάνοια. Μέσω του πόνου και της οδύνης ενώπιον του θανάτου προκαλείται το μακάριο πένθος και η στροφή προς τα επουράνια αγαθά.

Ο Ευάγγελος Ποντικός συνιστά στον αρχάριο μοναχό: «Καθεζόμενος εν τω κελλίω σου, συνάγαγέ σου τον νουν, μνήσθητι ημέρας θανάτου, ίδε τότε του σώματος την νέκρωσιν, εννόει την συμφοράν, λάβε τον πόνον, κατάγνωθι της εν τω κόσμω τούτω ματαιότητος» 7. Έτσι οπλίζεται ο Χριστιανός με μεγαλύτερη οξυδέρκεια στον πολύμορφο πόλεμο κατά των παθών. Δεν οδηγείται στην απόγνωση, αλλά ισοφαρίζει τον πόνο με την πρόγευση της χαράς της Αναστάσεως. Αν το σαρκικό φρόνημα αποβάλλεται και εκριζώνεται με τις νηστείες, τις αγρυπνίες και τις εκούσιες κακοπάθειες, τα ψυχικά πάθη συντρίβονται με την ανάμνηση των ποινών του Άδη και τη μελέτη του θανάτου 8.

Στην οδό των φιλοκάλων νηπτικών βρίσκεται και ο Γέροντας Ιωσήφ, γι' αυτό και μακαρίζει εκείνον που νυχθημερόν ενθυμείται τον θάνατο και ετοιμάζεται να τον συναντήσει. Γράφοντας σε πνευματικό του τέκνο με την ευκαιρία του νέου έτους του υπενθυμίζει τη ματαιότητα του κόσμου και την υποχρέωση να ετοιμάζεται για τη μέλλουσα ζωή. Η μνήμη του θανάτου θα τον κάνει προσεκτικό, ώστε να μην αμαρτήσει ποτέ. «Ιδού νέον έτος και πάλιν! Πάλιν ευχές και ελπίδες. Όμως κάπου και δι' ημάς κρυμμένος ο θάνατος περιμένει.... Διότι έχει συνήθειαν αυτός, εις όσους τον περιμένουν να έρχεται ιλαρός, αλλ' εις όσους δεν τον προσμένουν καταφθάνει πικρός και σκληρός» 9. Σε άλλο σημείο διδάσκει ότι, όταν ο μοναχός κουρασθεί και ατονήσει από την άσκηση πρέπει να συγκεντρώσει και να κατευθύνει το νου του στη μνήμη του θανάτου, της κολάσεως, της κρίσεως και της Δευτέρας του Χριστού Παρουσίας. Η μνήμη αυτή φέρει κατάνυξη και δάκρυα. Στη συνέχεια καλεί τον μοναχό να στραφεί προς τις θεωρίες του παραδείσου και των αιωνίων αγαθών ευχαριστώντας τον Θεό για τα θεία δωρήματα 10. Για τα δωρήματα και τα αγαθά αυτά γράφει ο Γέροντας Ιωσήφ ότι, όταν η ψυχή απέλθει και το «χθαμαλόν σωματίον» αφηθεί στη μητέρα γη· «τότε ως εις πατρίδα αληθινήν απερχόμεθα, και ως μετ' αδελφών τοις Αγγέλοις διαλεγόμεθα, ασπασμόν ανταλλάσσοντες θείον, διηνεκώς εκπληττόμενοι και θαυμάζοντες τας ουρανίους χοροστασίας· άχρις ου τον Δεσπότην μας και Σωτήρα καταλαβόντες του λοιπού αχώριστοι διαμείνομεν» 11.

Παρατηρείται εδώ θαυμάσια περιγραφή της μετοχής στα αγαθά του Παραδείσου.

Διαβάζοντας επιφανειακά ορισμένα κείμενα μπορεί ο αναγνώστης να δημιουργήσει την εντύπωση, ότι ο Γέροντας απέρριπτε τον παρόντα κόσμο. Γράφει λ.χ. «Μάταιε κόσμε! Ψεύτικε ντουσιά! Κανένα καλόν δεν έχεις επάνω σου! Τελείως ψεύδος. Τελείως απάτη. Μας απατάς, μας γελάς, παίζεις μαζί μας. Μας δείχνεις χρόνους και χάριτας και υγείαν μακράν, και έξαφνα μας βρίσκει ο θάνατος. Και ωσει πομφόλυγες διαρρήγνυνται· ιστός αράχνης που διεσπάσθη» 12. Εμβαθύνοντας όμως, θα διαπιστώσει ο προσεκτικός αναγνώστης, ότι υπάρχει μια ισορροπία

ανάμεσα στην ιστορία και την εσχατολογία. Ο Γέροντας Ιωσήφ ζούσε και δίδασκε την ανεστιότητα της παρούσας ζωής, ενώ παράλληλα ανέμενε τη βασιλεία του Θεού. Γνώριζε τη ματαιότητα 13 και την ρευστότητα των πραγμάτων του κόσμου 14. Γι' αυτό απέρριπτε την εμπαθή παρούσα ζωή, ενώ ποθούσε την «κατά φύσιν» και την εν Αγίω Πνεύματι ζωή. Έτσι μόνο νοηματοδοτείται και καταξιώνεται η παρούσα ζωή.

Ο εμπαθής βίος και η αμαρτωλή ζωή ως παρέκκλιση από την «κατά φύσιν» πορεία, σημαίνει έκπτωση στο «παρά φύσιν». Γεννιούνται με τον τρόπο αυτόν τα πάθη και τρέφεται ο θάνατος. Η εν Αγίω Πνεύματι ζωή που δωρίζεται στον Χριστιανό, με την άσκηση, την καλλιέργεια των αρετών και τη μετοχή στην αγιαστική χάρη των μυστηρίων, τον ελευθερώνει από τη φθορά και τον θάνατο. Έγραφε: «...ο Κύριος πρώτον διά του θείου Βαπτίσματος μας ελευθέρωσε, μας έδωσε τας θείας Αυτού εντολάς ως αντιφάρμακα των παθών, διά να μην περιπέσωμεν πάλιν εις την δουλείαν της αμαρτίας» 15. Με το άγιο Βάπτισμα συναποθνήσκει ο «παλαιός άνθρωπος». Γεννιέται ο νέος και ανακαινίζεται «κατ' εικόνα του κτίσαντος αυτόν» 16. Ο βαπτιζόμενος χρίεται με λάδι. Προετοιμάζεται για τους ιερούς αγώνες. Ακολουθεί τον Χριστό στο μαρτύριο. Συναποθνήσκει μυστικά για τη ζωή της αμαρτίας. Καλείται να ζήσει τη ζωή της αρετής. Να αναστηθεί από την αμαρτία και να καταργήσει την κυριαρχία του θανάτου. «Θάνατος αυτού ουκέτι κυριεύει» 17. Το βάπτισμα είναι σύμβολο του θανάτου του Χριστού. Είναι ταυτόχρονα πνευματική γέννηση και χάρισμα, δώρον Θεού. Η χρίση του Χριστιανού με λάδι δε γίνεται μόνο κατά την ακολουθία του αγίου βαπτίσματος, αλλά και κατά την ακολουθία της νεκρώσιμης ακολουθίας. Η πρώτη χρίση καλούσε τον νεοφώτιστο στην πορεία των αγώνων της τελείωσης. Η τελευταία χρίση επισφραγίζει το τέρμα των αγώνων αυτών 18.

Μέτρο και κριτήριο του κατά πόσο ζει κανείς χριστιανικά, είναι η αντιμετώπιση του φόβου του θανάτου, η «χριστιανική ευθανασία». Είναι χαρακτηριστικό το τέλος του Γέροντος. Ο Γέροντας Ιωσήφ αφού προείπε την ημέρα του θανάτου του, συμμετείχε στην αγρυπνία της Παναγίας ψάλλοντας. Κοινώνησε των Αχράντων Μυστηρίων και περίμενε το τέλος του επίγειου βίου του. Τα πνευματικά του παιδιά τον συνόδευαν με την προσευχή. Εκείνος τους έδωσε την ευχή του και ατενίζοντας προς τον ουρανό άφησε την αγία του ψυχή στα χέρια του Δικαιοκρίτη Χριστού στις 15 Αύγουστου 1959 «πλήρης νηφαλιότητος και ανεκφράστου ψυχικού θάμβους». Να τι γράφει ο Αρχιμ. Εφραίμ Φιλοθεΐτης: «Η αγάπη τού Γέροντος Ιωσήφ προς την Παναγίαν μας είναι ανωτέρα πάσης περιγραφής. Μόνον που ανέφερε το όνομά της τα μάτια του έτρεχαν. Την παρακαλούσε από καιρόν, να τον πάρη, να ξεκουρασθή.

Και τον εισήκουσεν η Παντάνασσα. Τον επληροφόρησε ένα μήνα πριν διά την αναχώρησίν του... Την παραμονή της κοιμήσεώς του επέρασε να τον ιδεί ο κ. Σχοινιάς από τον Βόλον· ήσαν γνώριμοι πολύ.

- Τί κάμετε, Γέροντα, του λέγει, πώς έχει η υγεία σας;

- Αύριον, Σωτήρη, αναχωρώ διά την αιωνίαν πατρίδα. Όταν ακούσης τις καμπάνες να ενθυμηθής τον λόγον μου... Το απόγευμα της άλλης ημέρας άρχισε να λυπείται και σχεδόν να αδημονή. Του λέγω με θάρρος: - Γέροντα μη στενοχωρήστε, τώρα εμείς θα κάνωμε "ευχή" και θα φύγετε. Εσταμάτησαν τα δάκρυά του. Οι πατέρες, ο καθένας το κομποσχοίνι του και έντονον την ευχήν. Δεν επέρασε ένα τέταρτο και μου λέγει: - Κάλεσε τους Πατέρες να βάλουν μετάνοιαν. Έπειτα από λίγο εσήκωσε τα μάτια του υψηλά και έβλεπε επιμόνως επί δύο λεπτά περίπου. Κατόπιν γυρίζει, και πλήρης νηφαλιότητος και ανεκφράστου ψυχικού θάμβους μας λέγει: - όλα ετελείωσαν, φεύγω, αναχωρώ, ευλογείτε!» 19.

Η αίσθηση που άφησε ο θάνατός του ήταν αναστάσιμη. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία του Αρχιμ. Εφραίμ: «Θάνατος όντως οσιακός. Εις ημάς εσκόρπισε αναστάσιμον αίσθησιν. Εμπροστά μας είχαμε νεκρόν και ήρμοζε πένθος, όμως μέσα μας εζούσαμε ανάστασιν. Και τούτο το αίσθημα δεν έλειψε πλέον· με αυτό συνοδεύεται έκτοτε η ενθύμησις του αιμνήστου αγίου Γέροντος» 20.

Ύστερα από όσα ελέχθησαν γίνεται φανερό ότι ο μακαριστός Γέροντας, δεν απαξιώνει την παρούσα ζωή, αλλά τη νοηματοδοτεί αυθεντικά συνδέοντάς την με την πηγή της ζωής, τον Τριαδικό Θεό, ο οποίος δημιουργεί, συνέχει, συντηρεί, αγιάζει, αφθαρτίζει και ζωογονεί τα όντα. Θεωρεί ως φοβερό τον σωματικό θάνατο, αλλά δεν τον φοβάται. Φοβάται όμως τον ψυχικό θάνατο, την άρση της χάριτος και την διακοπή της κοινωνίας με τον Θεό. Συνεχίζοντας πιστά την ορθόδοξη νηπτική παράδοση, δεν αποδίδει εξιλεωτικό και τιμωρητικό χαρακτήρα στο θάνατο, αλλά τον βλέπει ως ένδειξη θείας φιλανθρωπίας και αιώνιο σαββατισμό.

Υποσημειώσεις

1. Βλ. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας. Επιστολή 7, Ιερά Μονή Φιλοθέου, Άγιον Όρος 2003, σ.70.
2. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, σ. 22
3. Ο. π. Επιστολή 30, σ. 180-181.
4. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή 30, σ. 177.
5. Ο. π. Επιστολή 30, σ. 181-2.

6. «Χρηστός παιδαγωγός και του σώματος και της ψυχής, η ανεπίληπτος μνήμη του θανάτου· και το, τα μέσω πάντα παραδραμώντας, αυτόν αεί προβλέπειν, αυτήν την κλίνην, ένθα ψυχορραγούντες μέλλομεν κατακείσθαι, και τα λοιπά». Ησυχίου Πρεσβυτέρου, Προς Θεόδουλον 95. PG, 1480.
  7. Υποτύπωσης μοναχική, Φιλοκαλία Α΄, σ.42.
  8. Βλ. Νικήτα Σηθάτου, Πρώτη πρακτικών κεφαλαίων εκατοντάς 40, PG 120, 869 BC.
  9. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή 51, σ. 290.
  10. Βλ. ό.π. Επιστολή προς ερημίτην, κεφ. 1. Σ.398. Βλ. επίσης Γέροντος Ιωσήφ Ησυχαστού, Η Δεκάφωνος Σάλπιγξ, στο Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, Ο Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής, Βίος- Διδασκαλία- «Η Δεκάφωνος Σάλπιγξ», Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος 2004, σ. 251-252.
  11. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή 47, σ. 277.
  12. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή 61, σ. 328. Πρβλ. Ι. Χρυσοστόμου, Εις Ευτρόπιον 1. PG 52.391.
  13. «“Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα, όσα ουχ υπάρχει μετά θάνατον”. Βαβαί! Εις μίαν εξορίαν ευρισκόμεθα και δεν θέλομεν να το εννοήσωμεν. εκ ποίου ύψους εξεπέσαμεν δεν θέλομεν να ιδούμεν. Αλλ’ εθελοκάκως κωφεύομεν και τους οφθαλμούς καμύομεν, τυφλώττοντες εκουσίως, να μη βλέπωμεν την αλήθειαν. Ουαί ημίν, ότι το ενταύθα σκότος ως φως εννοούμεν και το εκείθεν φως ως σκότος το αποφεύγομεν· διά την μικράν ηδονήν του αιώνος τούτου· διά την μικράν θλίψιν όπου έχει το σώμα, διά την εκείθεν ανάπαυσιν». Γέροντος Ιωσήφ. Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας. Επιστολή 41, σ. 252-253.
  14. «Ναί παιδί μου. Διότι ενόσω ζούμε, αυτή η ζωή δεν έχει ανάπαυσιν. Ζυμωμένη με τα βάσανα είναι. Ανάμικτα όλα· και μακάριος όπου έχει σύνεσιν να κερδαίνη από όλα. Μάλλον, αυτά που μας φαίνονται άσχημα, αυτά μας αφήνουν στην ψυχή περισσότερο κέρδος, όταν τα υπομένωμεν χωρίς γογγυσμόν. Πάντως άξιον θαύματος είναι πώς γυρνούν, πώς περιστρέφουν όλα τα πρόσκαιρα, όλα τα μάταια της παρούσης ζωής. Και γίνονται, μετά μίαν στιγμήν, οι πρώτοι έσχατοι και οι έσχατοι πρώτοι». Ό.π.. Επιστολή 53, σ. 299.
  15. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, Επιστολή προς ερημίτην, κεφ. 3, σ. 405-406.
  16. Ευχή Ακολουθίας αγίου Βαπτίσματος.
  17. Ρωμ. 6.9.
  18. Νίκου Ματσούκα. Μυστήριο επί των ιερώς κεκοιμημένων και άλλα μελετήματα. Θεσ-σαλονίκη 1992. σ. 14.
  19. Γέροντος Ιωσήφ, Έκφρασις μοναχικής εμπειρίας, σ. 22-24.
  20. Ό.π. σ.24.
- (Πρακτικά Διορθοδόξων Επιστημονικών Συνεδρίων Αθηνών και Λεμεσού, Γέροντας

Ιωσήφ ο Ησυχαστής, Άγιον Όρος- Φιλοκαλική Εμπειρία . Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου Άγιον Όρος 2007. σσ. 804-810)

Πηγή: pemptousia.gr